

דבר העורך

אריה סובר

אני שמח לבשר על יציאתו לאור של גיליון מספר 14 של כתב העת **הומור מקוון: כתב עת מדעי לחקר ההומור** בחסות האגודה הישראלית לחקר ההומור. כתב העת נמצא ברשימת כתבי העת המוכרים של המל"ג. זו השנה החמישית שבה חברת Ebsco הבינלאומית מפיצה את הגיליונות של כתב העת באתרים אקדמיים הבינלאומיים שלה, כמו גם במאגרי המידע לספריות אקדמיות בארץ ובעולם. כתב העת **הומור מקוון** יוצא זו השנה התשיעית והינו כתב העת העברי המדעי הראשון והיחיד בעולם לחקר ההומור ובו אנחנו גאים. כתב העת משמש חוקרים, סטודנטים ושוחרי ידע ומאמרו מצוטטים במחקרים מדעיים המתפרסמים בארץ ובעולם בעברית ובלועזית. הגיליון הנוכחי כולל מאמרים אמפיריים בתחומי המוסיקה, הספרות, הפולקלור והטלוויזיה.

מאמרה של **רות ליטאי-יעקבי, ההומור כאמצעי לתרפיה פסיכולוגית עצמית בחייו של מוצרט וביצירותיו**, עוסק בחייו ויצירתו של ילד-פלא והמלחין הגאון מוצרט. ההומור שימש לו לא פעם מפלט מפני מצוקות החיים. המאמר חותר להוכיח כי ההומור של מוצרט, היה חלק מן התרבות הכללית, כולל גם את ההומור המשפחתי. תפיסת העולם הקרנבלית הנטועה במוצרט ואופיו ה'טריקסטרי' שימשו אותו לתרפיה עצמית. תפיסה זו שיחקה תפקיד בתהליך פרידתו הנפשית משלטון אביו, והתבטאה במכתבים הסקאטולוגיים אל דודניתו. על פרידתו הכפויה מאהובתו, אלויזיה וובר, הוא פיצה בכתיבת מוזיקה לבלט "הזוטות", ועל הרינונים אודות רגשותיו כלפיה, למרות נישואיו לאחותה – ב"מוזיקה לפנטומימה", שאותה ביצע בתחפושת ארלקינו. מאבלו על מות אביו הוא מתנחם ב"בדיחה המוזיקלית", שבה הוא נזכר בילדותו ומבטא בהומור של "איפכא מסתברא" - ובהכרת תודה - את עקרונות ההלחנה וה'טעם הטוב' שלמד מאביו.

מאמרו של **נוגה לוי-קייני ויניב גולדברג, בין מקור לתרגום - ניתוח פסיכואנליטי ואתי לאפילוג בסיפור הדגל מאת שלום עליכם, עוסק ביצירתו הקנונית של שלום עליכם**, טופלה טוטוריו. המאמר בוחן את ההבדלים שבין המקור לתרגומיהם של י.ד. ברקוביץ, אריה אהרוני, ועיבודו של אוריאל אופק במבט אתי ופסיכולוגי תוך התייחסות לשימוש בהומור ולתפקידו בתוך היצירה, ניתוח הסיפור יגלה, כי מדובר במלחמה בין קולות פנימיים סותרים, כתהליך בדרך לגדילה ולצמיחה רגשית, ועל מחלה וכאב כהזדמנות לצמיחה כזו. טכניקת השימוש בהומור על ידי המחבר מאפשרת להקליל ולעזן את הטקסט הקשה עבור הקורא הילדי, ומאפשר לעקוף את כאבי הגדילה ולהפכם לברי נשיאה. מלאכת התרגום הינה יצירה אמנותית בפני עצמה והיא משקפת, אמנם את הטקסט אותו מתרגמים, אך בבחירות התרגומיות משתקף באופן לא מודע עולמו הפנימי של המתרגם. מאמרו של **אריה סובר, עד כמה זה מצחיק? הבדלי התייחסות להומור בין יהודים לערבים בישראל. הסדרה "עבודה ערבית" מאת סייד קשוע כמקרה בוחן**, מנסה לבדוק האם ישנם פערים בתפיסת ההומור בין יהודים לערבים בשעה שהם נחשפים לאותו יצירה הומוריסטית. במרכזה של הסדרה עומדת משפחה ערבית שבראשה אמג'ד שמנסה להשתלב בחברה היהודית. המפגש הקרוב בין שתי האוכלוסיות הערבית והיהודית יוצרת קונפליקטים ואי הבנות שמעוררים מתרדמתם סטריאוטיפים, פחדים ואמונות של כל צד על אודות הצד האחר. השפה הקומית; הוויזואלית והמילולית מהווה את התשתית שבאמצעותה, מועברים מסרים גלויים וסמויים לקהל הצופים. היחס של הצופה לכל אחת מהאוכלוסיות וליחסים ביניהן, נובע בראש וראשונה מהעולם

התרבותי ממנו הוא בא ולאופן שבו הוא תופס את עצמו ואת התרבות האחרת. הרובד הקומי בסדרה פועל בעיקרו בשני מישורים; האחד הינו המישור הליצני גרוטסקי של שתי הדמויות הערביות, אמג'ד ואביו אבו אמג'ד ואילו הרובד השני פועל על בסיס הסטריאוטיפים שיש לאוכלוסייה היהודית על האוכלוסייה הערבית. מתקר זה הינו ראשון מסוגו שבא לבדוק את המבנה הקומי של הסדרה מצד אחד ומהצד האחר לבחון את ההבדלים בהתייחסות של הצופה הערבי לעומת הצופה היהודי אל הסדרה. במאמרה של **עופרה מצוב-כהן, טקסט בדיוני מול דוקומנט חברתי: 'כל הכפר שכב על הארץ מרוב צחוק' עיצוב הומור ביומני פועלים 'מחיינו' מול עיצובו ב'רומן רוסי' של מאיר שלו**, היא משווה בין טקסט תיעודי-חברתי, יומנים של פועלים מן העלייה השלישית **מחיינו** מול רומן **רומן רוסי** שמתאר את חייהם של חלוצים ופועלים בארץ ישראל ונשען על חומרי תעודה כגון אלו שמופיעים ביומני הפועלים. ארשת חמורת ה המופיעה בשני הטקסטים, מעלה את השאלה, האם היה מקום להומור ביומני הפועלים ומנגד האם יש מקום להבעות הומוריסטיות בעיצובן של דמויות חלוציות הפועלות בשמה של האידיאולוגיה הציונית ובתנאי מחייה קשים למען הכלל, יישוב ארץ ישראל. מסתבר שביומני הפועלים ישנם מאפיינים הומוריסטיים מעודנים בעיקר, שמטרתם לבקר את חברי הקבוצה וראשיה. **ברומן רוסי**, בניגוד ליומני הפועלים, המאפיינים ההומוריסטיים מצויים בשפע, סמויים וגלויים, ולעיתים מבקרים באופן בוטה תופעות חברתיות בחברה הישראלית בעבר ובהווה. סוגר את המאמרים האמפיריים, מאמר הדעה של רון אהרוני, **האם אלוהים צוחק?** בו הוא מתייחס לתיאוריות שונות ולמצבים שונים המלווים את מחקרי ההומור והתיאוריות הנובעות מהם בהתמקד על התיאוריה של ברגסון תוך כדי ניסיון לנסות להסביר את פשר ההומור. את הגיליון סוגרת סקירת הספרות של **לידיה אמיר** על האנתולוגיה *The languages of humor* (2018), בעריכתו של אריה סובר.

אני רוצה להודות לכותבי המאמרים, לשופטים האנונימיים, לעורכי המשנה של כתב העת ולכל מי שלקחו חלק בהפקת הגיליון, למתרגמת שלנו מאנגלית סוניה הורביץ, למיכל אביגדור עורכת הגיליון ומנהלת האתר של כתב העת ולאביבית גרא שידה אמונה על העריכה הלשונית, ומאחל לחוקרים, לחוקרות, לקוראות ולקוראים קריאה מהנה ומעוררת מחשבה.

פרופ' אריה סובר